

GÓRSKI JAKUB starszy h. Szeliga

(ur. ok. 1525 r., zm. 17 VI 1585 r.)

Ośmiokrotny rektor, kapłan, apologeta katolicyzmu i nieustrudzony szermierz w walce z reformacją, Jakub Górski, pochodził z drobnej szlachty mazowieckiej z Górek Borzych w ziemi liwskiej. Był synem Jana herbu Szeliga i Anny herbu Prus I, bratem Franciszka. Studia w Krakowie rozpoczął w semestrze letnim 1542 r., magisterium sztuk uzyskał w 1551 r. Był rozmiłowany w kulturze antycznej, którą zgłębiał przede wszystkim własnymi studiami. Po okresie nauczania w szkole parafialnej podjął od semestru zimowego 1554/1555 wykłady na Wydziale Filozoficznym. Początkowo uczył jako docent *extraneus*, a następnie od semestru zimowego 1555/1556 wszedł do Kolegium Mniejszego i od 1560 r. do Kolegium Większego. W semestrze 1560/1561 był dziekanem Wydziału Filozoficznego. Podczas docentury równolegle sprawował funkcję rektora szkoły katedralnej na Wawelu (1554–1556), które to stanowisko uzyskał dzięki poparciu twórcy Aktów Tomicjanów Stanisława Górskiego, zapewne krewniaka. Obowiązki z tego tytułu spełniał rzetelnie, pozostał w szkole nawet w 1555 r. podczas zarazy, za co otrzymał specjalną nagrodę. Okres intensywnej pracy na Wydziale Filozoficznym, której nie zaniechał nawet podczas zarazy w 1555 r., zaowocował opracowaniem i wydaniem czterech podręczników akademickich, a te

rychło wyparły inne opracowania egzaminacyjne. Trzy dotyczyły retoryki: *De periodis atque numeris oratoriis...* (1558, 1575), *De generibus dicendi...* (1559), *De figuris, tum grammaticis, tum rhetoricis...* (1560). Czwarty był podręcznikiem dialektyki *Commentariorum artis dialecticae libri decem...* (1563); wykorzystał w nim dzieła teologa Jana Sturma. Wykładał lektury kanoniczne, w tym z zakresu filozofii arystotelesowskiej i Alberta Wielkiego oraz dzieła Cicerona.

Jakub Górski starszy, portret
(Muzeum UJ)

W 1563 r. uzyskał trzyletni urlop naukowy. Wyruszył do Lipska, by u niemieckiego humanisty Joachima Camerariusza uczyć się greki. Następnie podążył do Włoch, po krótkim pobycie w Padwie podjął studia prawnicze i teologiczne w Rzymie, zakończone uzyskaniem doktoratu obojga praw 1 czerwca 1566 r. Podczas pobytu za granicą odwiedził także Neapol i Hiszpanię. Podróże po krajach katolickich i zawarte znajomości z przedstawicielami myśli kontrreformacyjnej umocniły w nim potrzebę walki z reformacją, ujawnianą jeszcze przed wyjazdem do Włoch. Henryk Barycz stwierdził, że na przeszkodzie wyłącznego oddania się sprawom religijnym stanęły kwestie natury finansowej, gdyż wobec sprzeciwu biskupa Stanisława Karnkowskiego, mimo prowizji papieskiej, nie uzyskał kanonii kujawskiej. Z tego powodu z oporami, wynikającymi zapewne ze świadomości, jak wiele czasu wymaga rzetelne wywiązywanie się z obowiązków dydaktycznych i naukowych, na jesieni 1567 r. wrócił na Wydział Filozoficzny, a w 1571 r. przeniósł się na stałe na Wydział Prawa, zostając wykładowcą *Novorum Iurium* (12 stycznia t.r.). Od 3 sierpnia 1582 r. jako kanonik krakowski wykładał *Dekrety* Grzegorza IX. Wobec jego ogromnej aktywności naukowej na polu sztuk wyzwolonych, licznych pism apologetycznych i publicystyki politycznej, zastanawia brak drukowanych dzieł prawniczych Górskiego.

Na uniwersytecie Jakub Górski pełnił różne funkcje, jednakże bezkompromisowa realizacja najważniejszego dlań celu, tj. walka z reformacją, nie zawsze szła w parze z dobrem uczelni. Wpływ na jej losy uzyskał w 1573 r., zostając podkanclerzym. Po raz pierwszy na rektora został obrany 19 grudnia 1574 r., później był nim jeszcze w semestrach: 1575/1576, 1576, 1578/1579, 1579, 1581/1582, 1582, 1582/1583. Nie bez jego zaangażowania w trakcie jego rektoratu 40 profesorów uczelni 19 grudnia 1575 r., na żądanie nuncjusza apostolskiego Laureo Caligario, złożyło katolickie wyznanie wiary, skutkiem czego Uniwersytet Krakowski został uznany za uczelnię wyznaniową. Podczas bezkrólewia Górski poparł początkowo Habsburgów, co doprowadziło do niechęci szlachty wobec wszechnicy. Po zmianie orientacji politycznej na batoriańską dążył do zainteresowania króla reformą uczelni. Stefan Batory przybył nawet 28 listopada 1578 r. na uniwersytet zaproszony przez Górskiego i wspólnie zwiedzili bibliotekę. W 1577 r. na synodzie piotrkowskim został wyznaczony do komisji stałych reformatorów, kontrolujących m.in. obowiązkowość profesorów. Pomimo sprzeciwu przeważającej liczby profesorów poparł w lutym 1583 r. starania jezuitów o uzyskanie kościoła św. Barbary, dopilnował także, by w dokumentach związanych z osadzeniem zgromadzenia w Krakowie nie znalazła się gwarancja wyłączności nauczania dla uniwersytetu. Pomimo iż enuncjacja Górskiego była kontestowana jako akt nieformalny, konsekwencje tej decyzji na kolejne dziesięciolecia wciągnęły krakowską wszechnicę w rywalizację i ostry spór z jezuitami. Był zwolennikiem piastowania urzędu rektora przez duchownego katolickiego, co miało być gwarancją, że nie zostanie nim innowierca. Miał sprzyjać ekscesom studentów wymierzonym przeciw innowiercom.

W 1579 r. przeprowadził częściową reformę dydaktyki na Wydziale Filozoficznym, zrównując wykłady humanistyczne z filozoficznymi. Był to rezultat wieloletniej

batalii wykładowców wydziału, dążących do ograniczenia nauczania Arystotelesa. Do reformy nauczania wzywał biskupa Filipa Padniewskiego już w 1561 r. w przedmowie do dziełka *Marcus Tullius Cicero, Vita*. Zagadnieniu reformy całej uczelni poświęcona była także rozpropagowana na dworze królewskim *Apologia pro Academia Cracoviensi* (1581).

Piastował liczne funkcje kościelne. W 1569 r. po śmierci Zygmunta Obrębskiego został proboszczem w Mieście Korczynie (do 1582 r.) i kaznodzieją w kolegiacie w Sandomierzu, był kanonikiem płockim (1571), archidiakonem gnieźnieńskim (1578), kanonikiem krakowskim (1582), archiprezbiterem kościoła Mariackiego w Krakowie (1583), proboszczem w Toruniu (1577), gdzie walczył z gminą luterańską o zwrot kościoła parafialnego. W 1584 r. dwukrotnie pełnił funkcję prowizora zapewniającego klerykom, przystępującym do egzaminów przed święczeniami, pracę w posiadanym przez siebie beneficjum.

Świadectwem jego działalności antyróżnowierczej są publikacje w stylu przejętym od Stanisława Orzechowskiego, który na Górskiego miał znaczny wpływ. Pierwszym samodzielnym dziełem w tym zakresie (wcześniej Górski pomagał Orzechowskiemu, m.in. w polemikach z Andrzejem Fryczem Modrzewskim) było nieudane *Stanislaum Miskovski... Mercurius sive Trinitat contra Greg. Bresinensem* (1563), wymierzone przeciw tezm antytrynitarskim. Po powrocie z Włoch wydał kilka ważnych traktatów, które przyniosły mu sławę także za granicą: antysemitki *Index errorum aliquot... Thalmudici operis collectus* (1569), traktat przeciw unitarystycznym koncepcjom Krystiana Franckena *Pro tremenda et veneranda Trinitate...* (1585), polemikę z luteranскими teologami i ich koncepcją unii z Kościołem wschodnim *Animadversio sive Crusius* (1586). Wydał także pięć tomów tzw. *Prelekcji płockich* (1572–1583), zawierających sporne zagadnienia teologiczne. Przełożył dzieło Fryderyka Furiusa Cerioli *Rada pańska* (wydane pośmiertnie w 1597 r.). Na niwie kontrreformacji współpracował m.in. ze Stanisławem Orzechowskim, Stanisławem Hozjuszem i Piotrem Myszkowskim, a także jezuitą Antoniem Possevinem.

Uczestnictwo w polskim życiu politycznym było pochodną jego działań na polu apologetyki religijnej i kontrreformacji. Tajny memoriał *Parenesissive de ortu, mutationibus et interitu regnorum* z 1573 r. dla Henryka Walezego, przedstawiony także Stefanowi Batoremu, zawierał praktyczne wskazania likwidacji konfederacji warszawskiej, gwarantującej tolerancję religijną w Rzeczypospolitej. W 1584 r. Górski opowiedział się za planami antytureckimi króla i Jana Zamojskiego, przedrukowując poświęcone problematyce konfliktu z islamem i Turcją: przemowę Filipa Kallimacha wygłoszoną na synodzie prowincjonalnym i *Ad optimates Polonos admonitio* Tranwila Andronika.

Jakub Górski zmarł na gruźlicę 17 czerwca 1585 r. w Krakowie, został pochowany w katedrze wawelskiej 22 czerwca. Elegię w związku z jego śmiercią ułożył Stanisław Sokołowski.

Concl. Univ. nr 320, 351, 459; LD wg indeksu s. 413; MUK 1509–1551 [1542e/067] s. 231; Starowski Monumenta s. 32–33; H. Barycz, *Górski Jakub*, PSB, t. 8, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960, s. 438–440; Barycz Historia według indeksu s. 475; H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich, 1588–1938: Od założenia do reformy H. Kollątaja, 1588–1777*, Kraków 1939, s. 16, 26, 41, 211; Estreicher Bibliografia 17 s. 259–263; L. Hajdukiewicz, *Krakowska szkoła zamkowa 1510–1801* [w:] *Studia do dziejów Wawelu*, red. J. Szablowski, A. Bochnak, t. 1, Kraków 1955, s. 228, 280, 292, 293; HNP 6 s. 195–196; Korytkowski Prałaci 2 s. 97–101; Księgi egzaminów nr 2200, 2868; Łętowski Katalog 3 s. 1–15; Michalewiczowie 5/1 nr 63 s. 148, nr 69 s. 156, 5/2 nr 86 s. 6, nr 91 s. 40, nr 116 s. 123; K. Morawski, *Jakub Górski, humanista i apologeta* [w:] *Czasy Zygmunto-owskie na tle prądów Odrodzenia*, Warszawa 1922, s. 112–152; NK 2 s. 223–226; E. Ozorowski, *Górski Jakub*, EK 5 kol. 1387–1388; Pietrzyk Poczet s. 153; Rybicki Odrodzenie s. 243, 260, 364, 431; Sondel Słownik UJ s. 455–457; W. Urban, *Akademia Krakowska w latach 1549–1632* [w:] *Dzieje UJ* s. 276, 277, 279, 287–289; A. Wyczański, *Uniwersytet w czasach złotego wieku* [w:] *Dzieje UJ* s. 252; H.E. Wyczawski, *Górski Jakub*, SPTK 1, Warszawa 1982, s. 567–569; S. Ziemiński, *Górski Jakub* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik Pisarzy*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 101–102.

Maciej Mikuła